

שיעור כללי

הלכה ומציאות – עיון דרך סוגיית קטנה בת שלש שנים ויום אחד

נעסוק היום בסוגיית הלכה ומציאות ועיקרה היחס בין קביעת ההלכה לבין המציאות הריאלית פיזיולוגית וביולוגית. נפתח בסוגייתנו בענין קטנה בת שלש שנים ויום אחד לענין בתולים בדברי הירושלמי המפורסמים ונמשיך במספר סוגיות בהן עולה נדון זה.

סוגייתנו

- ראה שתי המשניות בדף יא. משנת הגיורת ומשנת הגדול שבא על הקטנה. והכלל העולה מהן שגיל שלש שנים ויום אחד הוא המכריע לענין חזרת בתולים.
- וראה דברי הירושלמי כאן ובמסכת נדרים
  - וראה מה שדן הריטב"א במשנת הגיורת לגבי השאלה למה היא קרויה גיורת ולא גויה.
  - וראה מה שתירץ בזה בספר מכתב סופר לרבי שמעון סופר בנו של החתם סופר.
  - ועוד ראה משנה גיטין סוף פרק תשיעי מחלוקת בית שמאי ובית הלל מתי יכול לגרש
  - וראה מה שהקשה שם הפני יהושע ומה שכתב לתרץ ב'גרש ירחים' למהרא"ל צונץ.

סוגיית חודש העיבור לגבי גדלות

- ראה מה שכתב בתשובת מהר"י מינץ סימן ט'
  - וראה שו"ע ורמ"א סימן נה' סעיפים ט' ו' ופרי חדש שם.

סוגיית חודש העיבור לגבי זכירת מעשה עמלק

- ראה מה שכתב במהר"ם שיי"ק על תרי"ג מצוות מצווה תר"ה ס"ק ב'.
- וראה תשובת החתם סופר אבן העזר סימן קיט' וראיותיו שם.
- וראה שו"ת דברי יואל או"ח סימן לג'.

סוגיית וסת החודש

- ראה גמרא נידה סג: במשנה וגמ' שם ודברי רש"י שם.
  - וראה חידושי הרמב"ן שם
  - וראה דברי הרא"ה בבדק הבית בית שביעי שער ג' שם ותשובת הרשב"א ב'משמרת הבית'.
  - וראה פלתי סימן קפט' ס"ק ז'.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת כתובות פרק א ה"ב

פחותות מבנות שלש שנים ויום אחד רבי יוסי בשם ר' חייה בר אשי רבי יונה רב חייה בר אשי בשם רב למה זו דומה לעושה גומא בבשר וחוזר ומתמלא תני רבי חייה לעובר את העין וחוזרת וצוללת א"ר יוסי מתניתא אמרה כן פחותות מיכן כנותן אצבע בעין אמר רבי אבין [תהילים נז ג] אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי בת שלש שנים ויום אחד ונמלכין ב"ד לעוברו בתולין חוזרין ואם לאו אין התולין חוזרין:

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת נדרים פרק ו ה"ח

רב הושעיה כד הוה מקבל סהדיא בעין טב הוה אמר לון הוון ידעין כמה עדות יוצא מפיכם. כמה שכר בתים יוצא מפיכם. אמר רבי אבינא אין כך הוא אפילו דיני נפשות. בת שלשה שנים ויום אחד בא עליה הרי זה בסקילה. נמלכו בית דין לעבר ובא עליה אינו בסקילה. א"ר אבין [תהילים נז ג] אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי. בת שלשה שנים ויום אחד נמלכו בית דין לעברו בתולין חוזרין ואם לאו אינן חוזרין:

חידושי הריטב"א מסכת כתובות דף יא עמוד א

הא דקתני הגיורת ול"ק הגויה או הנכרית כדקתני השבויה והשפחה, דכיון שכבר נתגיירה לא בעי למקריי' בשם של גיות שהוא גנאי.

תלמוד בבלי מסכת גיטין דף צ עמוד א

מתני': בית שמאי אומרים: לא יגרש אדם את אשתו אלא אם כן מצא בה דבר ערוה, שנאמר: כי מצא בה ערות דבר; ובית הלל אומרים: אפילו הקדיחה תבשילו, שנאמר: כי מצא בה ערות דבר; ר' עקיבא אומר: אפי' מצא אחרת נאה הימנה, שנאמר: והיה אם לא תמצא חן בעיניו.

מכתב סופר ח"ב ליקוטים

פני יהושע מסכת גיטין דף צ עמוד א

ב"ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו א"כ מצא בה דבר ערוה. ומשמע בגמרא דהיינו דבר ערוה ממש שזינתה בעדים ברורים, וע"כ איירי שלא בהתראה דאי בהתראה בת סקילה היא. ואין להקשות לבית שמאי הא דכתיב בכהן הדיוט גרושה זונה לא יקח גרושה למה לי הא כל גרושה זונה היא, אלא דשפיר איצטרך גרושה למאי דמסקינן בשמעתין דבדיעבד כו"ע מודו דאי עבד עבד .. ויותר נראה דלא פליגי ב"ש וב"ה אלא לענין לגרשה בע"כ אבל מדעתה אפשר דבכל ענין שרי וכדאיתא בש"ע א"ע (ק"ט ס"ב):

גרש ירחים מסכת גיטין דף צ עמוד א

(קנ) מיהו נראה לי על פי מה דאיתא במדרש (ילקוט שמעוני תהלים רמז תשעה ד"ה ובצל) לאל גומר עלי קטנה שנבעלה בת ג' ויום א' אין בתוליה חוזרין, נמלכו בית דין לעבר השנה בתוליה חוזרין, ואם כן משכחת לה נמי שנבעלה כשהיתה י"ב שנים, רק שנולדה באדר שני, ואז כלתה שנתה באדר סתם, והוא כבר גדולה, ואם זינתה אסורה לבעלה, ויכול לגרשה שאסורה עליו, ושוב נמלכו בית דין לעבר השנה, אם כן עדיין לא מלאו לה שנים עשר שנים ויום אחד, כיון שנתעברה השנה לא נשלמו לה י"ב שנה רק באדר שני, כיון שהשנה מעוברת, ואם כן היתה קטנה בשעת הזנות, ואינה אסורה לבעלה, דהא אחר שכבר גירשה עיברו השנה ומותרת לו, ואם כן צריך קרא דלא ישוב לקחתה, והיינו להפוסקים פיתוי קטנה אונס,

מיהו להרמב"ם (הלכות סוטה פרק ב הלכה ד) דסבירא ליה גם בפיתוי קטנה אסורה, ליכא למימר הכי.

מיהו יש לומר, שנבעלה כשהיתה בת ג' שנים ויום אחד להרמב"ם דאסורה לבעלה, ונמלכו לעבר השנה, ובתוליה חוזרין, ולא נאסרה וגירשה קודם שעיברו השנה, ואתי קרא דלא ישוב לקחתה, מיהו להחולקים על הרמב"ם לא משכחת לה, דהא סבירא ליה פיתוי קטנה אונס הוא, וגם מעיקרא לא נאסרה עליו, ומשכחת לה שפיר בהיתה י"ב שנה וכדפרישית, כל חד לפום שיטתיה וא"ש ודו"ק:

שו"ת מהר"י מינץ סימן ט

אשר שאלת עמיתי ידידי ידיד ה' האלוף הר"ר מנחם רפ"א כ"ץ יצ"ו על אודות בנד היניק וחכים היקר החרש משלם קיזי רפ"א כ"ץ יצ"ו אשר נולד בשנה פשוטי' באדר ויהיה בר מצוה בשנה מעוברת מה יהיה משפט הנער ומעשהו להיות גדול מן התורה מאיזה חדש מנינן ליה או מאדר הראשון או מאדר השני. .. ולענין שאילתין נ"ל דיהי' בר מצוה באדר השני דנתעברה השנה נתעברה לו והיה לו ה' עיבורין ביי"ג שנים. כי נמצא בתשובה זו"ל על עסק הנער שהגיע ליי"ג שנה אם חדש העיבור בכלל נ"ל דודאי אינו מן המניין מדאמי' בירושלמי דמהירות סימנין ואיחור סימנין ושלשה שנים של בתולה תלויים בעיבור החדש של השנה שנא' אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי פירו' גומר ומסכים עם ב"ד של מטה בעיבורם ואם עברו השנה בתוליה חוזרין. והי"ה לתפלה ולסימני גדלו' ונערות וליי"ג שנים חדש העיבור בכלל. וכן משמע פרק השואל (בבא מציעא דק ק"ב) גבי מרחץ וגבי משכיר בית לחבירו עכ"ל... וכן מוכח מראיה שהביא מן הפסוק לאל גומר עלי ופירו' גומר ומסכים עם ב"ד של מטה ואם עברו השנה בתוליה חוזרין והיינו בסוף הג' שנים נותנין לה חדש העיבור אם נתעבר' השנה ולא נתמלא לה שנת ג' עד סוף אדר השני, ופסק דה"ה לגדלות ונערות וליי"ג שנים. והיינו כנדון דידן ואם נולד בתחלת אדר בשנה פשוטי' ובשנת י"ג עברו השני בט"ו באדר הרי זה חוזר לקטנותו עד ט"ו באד' השני ולקמן אמר' בו יותר אי"ה.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות ברכות השחר ושאר ברכות סימן נה

סעיף ט

לעולם הוא קטן עד שיביא ב' שערות אחר שיהיה בן י"ג ויום אחד, ושנת העיבור בת י"ג חדש.

סעיף י

אם נער אחד נולד בכ"ט לאדר ראשון משנה מעוברת, ונער אחד נולד באדר שני באחד בו, ושנת י"ג אינה מעוברת, אותו שנולד בכ"ט לאדר הראשון צריך להמתין עד כ"ט לאדר בשנת י"ג להיות בן י"ג שנה, ואותו שנולד אחריו באחד באדר השני יהיה בן י"ג שנה כיון שהגיע אחד באדר של שנת י"ג. הגה: ומי שנוול באלר ונעשה צר מלוה בשנת העיבור, אינו נעשה צר מלוה עד אלר השני (תשובת מהר"י מינץ סי' ט"ו ו"ט/ו).

פרי חדש אורח חיים סימן נה סעיף י

ועוד כתב שמי שנולד באדר פשוטה ונעשה בר מצוה בשנת העיבור אינו נעשה בר מצוה עד אדר השני. והר"ש הלוי ז"ל בתשובה חלק אורח חיים סימן י"ו חולק על זה ואומר שבאדר הראשון נעשה בר מצוה. ואין זה מחוור אלא העיקר כדברי מוהר"י מינץ ז"ל.

מהר"ם שיק על המצוות תרה' ס"ב

שו"ת חתם סופר חלק ג (אבן העזר א) סימן קיט

ב) ודנה פ"ט ז' א"ט פשיטין לקרות בליכור פנים אהת פסחה והעטם אמרי' צפרק אלו מליחות דאזידיה פסחא כחכמה צייצ חדש וכן על אהת נבאר גזירה שנתוך י"ג חדש יסבחה וכן לוח לוח לט אחי"ק שלא תסכה ונדחי לריכ"ס לזכור פנים אהת ככל פסח וסנה, ופנס אהת שאל הרב ש"ס פנים מעיר דהש פלח"כ קסע ללח"ק שנסתה הכיטור י"י יוסר מייצ חדש, וכטיב מן זיל צפח"ק סיהא בלשון פסחין ללח"ק גמי הלל על הנאי. וכאך ראו לט לעשות :

ונ"ל מזה מה שאנו קורין פרשת זכור פ"א בשנה ולרוב הפוסקים הוא דאוריית' או סמך מן התורה דכתיב לא תשכח ושיעור שכחה היא שנה וא"כ במערבא דמסקו לאורייתא בתלתא נמצא שנה האמצעי' אין בו לא פ' עמלק בבשלה ולא פ' עמלק שבכי תצא רק מה שקורין פ' זכור ונמצא אם הוא שנה מעוברת עוברים על לא תשכח אע"כ ילפי' מע"ח = מערי חומה = שכך הוא שיעור שכחה.

ולענין חקירתו של שבו"י וכי בשנה פשוטה ישכח אחר יב"ח ובשנה מעוברת בעי' י"ג חדשים אם מחוייבים אנחנו לדרוש טעמא דקרא נאמר כמ"ש הראשוני' הפשטני' דבשנה יש היקף של כל הימים ימי שמחה וימי צומות ושאר ענינים שיש לכל יום ביומו שמעוררה לזכור ענין ואם עבר שנה בהיקף כל זמנים כבר הוציא מדעתו ואם כן כיון שלא כלו המועדים ושינוי הזמנים עד י"ג חדשים אינו מוציא מלבו ע"ד משל אם כלתה לו יב"ח ר"ח אדר שני מ"מ כשיגיע פורים הראשון יזכור ויתעצב וכדומה וכן בכל ענין ולק"מ קו' שבו"י ואולי יש טעם אחר ומסתנין דמוכח מספר אורייתא דמשה.

דברי יואל או"ח לג'

והמהר"ם שיק ז"ל בספרו על תרי"ג מלות (מלוב תרי"ג ס"ק ז') כתב, מלוב ז' אנו מחוייבים לקרותה פ"א בשנה והעטם אמרי' צפרק אלו מליחות (צייצ דף כ"ה ע"א) דאזידיה משחכמה צייצ חדש, וכן על הכנת נגזרה גזירה שנתוך י"ג חדש ישכחה, וכן לוח לוח הכח"ק שלא תשכח ונדחי לריכ"ס לזכור פ"א ככל שנה ושנה, ופ"א שאל הר"ר משה מעיר חדש פלח"כ קסע ללח"ק שנסתה הכיטור יב"י יוסר מייצ חדש, והטיב הכח"ס ז"ל שהוא צאמת מתכוון ללח"ק דפרשת כי תלל על הנאי, וכך ראו לנו לעשות, עכ"ד המבאר' שיק ז"ל.

והדברים אלו נפלאו ממני דיש להשיב עליהם כמה תשובות, חדא יש להקשות דאנו מי לא הווי ידעי חכמים בשעת שקבעו זמן קריאת פרשת זכור לשנה שלפני הפורים כי יש שנים מעוברות, ואילו הווי טעמא משום דסתם שכתב י"ג חדש, ודאי לא היו שותקים מלהשיעו איהו תקנה לשנת העיבור, שלא יעבור יותר מייצ חדש בין קריאה בשנה זו לקריאה שנה בקודמת. ועוד יש לתמוה תמיכה קיימת, דלא אישתמיט אף אחד מן הפוסקים הראשונים אשר מפיסה אנו חיים להשיעו חידוש זה שאפשר ללח"ק מייצ זכור דפרשת כי תלל. ועוד קשה שברי אף מדברי החת"ם ז"ל נראה דלא צריכא ליה כך מילתא דאמנם יואל'ם ז"ל זכור בשמיטת פרשת תלל, וא"כ לכאורה חומרא דלתי לדי קולא הוא, שברי לעשה הפוסקים דחייב קריאת פרשת זכור לאורייתא הוא בשנה שלפני פורים דוקא, אם נמילא להם תקנה זו ללח"ק מספק בקריאת פרשת תלל, יש לחוש פן יסמכו עליה בכל שנה, ויבטלו מלשמוע פרשת זכור בשנת שלפני הפורים, שהוא מלות עשה דאורייתא.

ובר מן דין עיקר יסודו של המבאר' שיק ז"ל, שמדמה אצירת מעשה עמלק לאזידיה דאמרי' צפרק אלו מליחות דאזידיה פסחה כחכמה צייצ חדש יסבחה וכן לוח לוח לט אחי"ק שלא תסכה ונדחי לריכ"ס לזכור פנים אהת ככל פסח וסנה, ופנס אהת שאל הרב ש"ס פנים מעיר דהש פלח"כ קסע ללח"ק שנסתה הכיטור י"י יוסר מייצ חדש, וכטיב מן זיל צפח"ק סיהא בלשון פסחין ללח"ק גמי הלל על הנאי. וכאך ראו לט לעשות :

דברי יואל עמוד סס 162 שו"ת א טייטלבוים, יואל בן חנה יום טוב ליפא הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כלל אמור הוא מה אנו מקיים, זכור פסח. הרי כי דבר זה שלא יכיר מעשה עמלק שכות מלכנו כוח ידעין בלאו מלות עשה זכור, שברי מדכחיז לא תשכח כבר למדנו אזכרה שלא יהא דבר שכות מלכנו. וא"כ פ"א לוח למימר כעממי' דמכרי'ם שיק ז"ל, שכל כן לטעונו בקריאת פרשת זכור אהת לייצ חדש שלא ישכח דבר מלכנו, שברי אזכרה זו כבר שמענו מלל השכח, ובלאו מייצ זכור נמי הווי דבר שכות עליו לקרות הפרשה בכל י"ג חדש, לדבריו ז"ל דס"ל דכח נמי שייך לומר סתם שכתב י"ג חדש, וע"כ לומר דמייצ זכור טעמא אחרינא איהו לה, ומה גם שכל מוני המלות מנו מלות עשה זכור לענין צפני עמנו, ומלי'ם דלא תשכח הוא ענין צפני, וכן איהא לכוידא בגמרא, וע"כ לוח למימר כדברי המבאר' שיק ז"ל.

ולפענ"ד נראה בפשטו שאין לנו לחפש ולחזר אחרי טעמים ממקומות שונים, אלא ממקומו הוא מוכרע, דאיהא בגמרא (מגילה דף ל' ע"א) איהמר פורים שאל לכוין דערב שנת רב אמר מקדימין פרשת זכור ושמואל אמר מאחרין רב אמר מקדימין כי הווי דלא תיקדים עשיה לזכירה ושמואל אמר מאחרין כיון דאיהא מוקפין דעבדי דחמיסר עשיה חזירה צבדי כדדי קא אחין, מבוזר מח דמעשה מחיית עמלק שייכא לקריאת המגילה, ותרוייבו חד עניינא ניבאו. וכן נראה ברור ממה דילי' בגמרא (שם דף י"ח ע"א) איהא זכירה זכירה כתיב הכא וחינום האלה מצרים ונעשים ודחייב הכא כתיב זאת זכרון צפר פסח לזכור צפר אף כן צפר. הרי שבוקשו לכדדי מעשה מחיית עמלק וקריאת המגילה, וחינו טעמא דתקנו חכמים לקרות פרשת זכור בשנה שלפני הפורים, כי הווי דתקדים אצירת מעשה עמלק לעשיה שיהא קריאת המגילה צפרי'ם, כדיליף בגמרא מדכחיז מצרים ונעשים.

ולפ"י זה אין מקום לפיפוק של המבאר' שיק ז"ל כיצד יש להבוג בשנה העיבור, שברי מפורש יואל מדברי הגמרא שאין קריאת פרשת זכור תלויב צייצ חדש, אלא שכתוב הוא לקרותה אהת בשנה בשנת כסמוך לפורים דוקא, דכתיב קפיד קרא שכתב זכירה סמוך לעשיה. ולפי זה הוא מלות עשה מדברי קבלה לקרות פרשת זכור בשנת הקודם לפורים.

ויותר מה אפשר לומר דאף קודם ימי מרדכי ואסתר היתה המנהג לקרות פרשת זכור בשנה זו, ואין להקשות מנין הווי ידוע להם זמן קריאת פרשת זכור דזרות שקודם ימי מרדכי ואסתר, דאפשר שכן היתה

דברי יואל עמוד סס 163 שו"ת א טייטלבוים, יואל בן חנה יום טוב ליפא הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

תלמוד בבלי מסכת נדה דף סג עמוד ב

מתני'. היתה למודה להיות רואה יום מ"ו ושינתה להיות רואה ליום כ' – זה וזה אסורין. שינתה פעמים ליום כ' – זה וזה אסורין. שינתה ג' פעמים ליום כ' – הותר מ"ו, וקבעה לה יום כ', שאין אשה קובעת לה וסת – עד שתקבענה ג' פעמים, ואינה מטהרת מן הוסת – עד שתעקר ממנה ג' פעמים. גמ'. איתמר, ראתה יום חמישה עשר לחדש זה, ויום מ"ז לחדש זה, ויום שבעה עשר לחדש זה. רב אמר: קבעה לה וסת לדילוג. ושמואל אמר: עד שתשלש בדילוג.

חידושי הרמב"ן מסכת נדה דף סד עמוד א

ראתה יום ט"ו בחדש זה וכו'. אם באנו לחשב חדשים מלאים בכלן אין כאן דילוג אלא הוסת שוה להפלט ל"ב, ואם באנו לפרש אותן בכסדרן חסר ומלא אין סדר לדילוג הזה שהראשונה מט"ו בניסן ל"ז באייר להפלט ל"ב והשנייה שהיא מט"ז באייר ל"ז בסיון להפלט ל"א הוא נמצא שלא דילגה אלא קרבה ראיתה, וכשהיא משלשת בדילוג מ"ז בסיון ל"ח בתמוז חזרה להפלה שוה לל"ב ואין כאן דלוג אלא א"כ דילגה עד י"ט בחדש .. לפיכך פי' הרב"ד ז"ל שכשם שהאשה קובעת וסת להפלות שוות כך קובעת וסת בימי החדש שאם ראתה ריש ירחא וריש ירחא קבעה לה וסת לראשי חדשים אף על פי שאין ההפלות שוות שאחד מלא ואחד חסר, הילכך בזו שדילגה כיון שאין בראיותיה צד השוה לה לא בהפלות ולא בדילוגין אומרים לימי החדש היא קובעת ולא בהשוואה אלא בדילוג, ופסק ר"ח ז"ל כרב באיסורי, ומיהו דוקא בזו שהיא קובעת בימי החדש אבל בימים שקבעה להפלות אין הראשונה מן המנין דהא לאו בהפלה חזיתה, וכן כתב ה"ר אברהם, וכזה מורין חכמי הצרפתים בתוספות, וראיה נתנו לדבריהם דהא מתניתין דהיתה למודה לראות יום ט"ו ושינתה פעמים ליום כ' הרי לה ג' ראיות ואינה קובעת עד ששינתה ג' פעמים ליום כ' כדי שיהיו לה שלש הפלות של עשרים עשרים ...

וקורא אני על עצמי מקרא זה (תהלים קל"ט) פליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה, וכי הוסת מזל יום גורם או מזל שעה גורם שיהא תלוי ביום השבוע או ביום החדש, שהרי להפלות שוות הדין נותן כן שכבר נתמלאת סאתה של זו וכן דרכן של נשים כולן, וכן של אנשים בחלאים של הפסקות שהן באין בהפסקות שוות או בשעת המולד של לבנה ובמלואה אלא שיהא שיפורא גורם תימא הוא, ולפי דעתי בעניתי לא יפה כוונו הראשונים בחלוקי הוסתות שאני אומר אין וסת אלא להפלה שוה לפי שהאורח בזמנו הוא בא מתמלא ונופצת לזמן הקבוע שכן טבען של בני אדם.

וזו שאמרו בט"ו בחדש זה וי"ו בחדש זה וי"ז בחדש זה בחדשים השווים הוא או במלאים או בחסרים וההפלה שלה שוה היא ליום ל"ב, והדילוג שהורו בו אינו אלא דילוג הימים לומר שהיא קובעת וסת לדלג ל"ח ל"ט ולכ' וכן לעולם. ומדברי הרב ר' משה הספרדי ז"ל משמע שאין לו קביעות וסת אלא בהפלה שוה שאם היה סובר כדברי הרב ר' אברהם או כדעת חכמי התוס' ז"ל היה לו לפרש בחיבורו.

בדק הבית על תורת הבית [להרא"ה] בית ז שער ג

אבל אדונינו מורי רבנו משה ז"ל יש לו בזה קושיא גדולה מבטלת כל זה ואומר שא"א שיהו עניני הוסתות נתלין בקדוש החדש שאין השופר שתוקעין בו גורם ולא קדוש שלנו שמקדשין אותו גורם ואי אפשר לומר שלוסת כזה יתחדש דבר בגופה ותראה, וזו קושיא חזקה סותרת בבירור. לפיכך אני אומר שהאמת בבירור כשיטת הרב הגדול ר' אברהם ז"ל אבל לא כדבריו שא"א שיהא קדוש החדש גורם לאשה שתראה אבל כי אמרינן בט"ו בחדש זה לא לקידוש החדש שלנו אמר אלא למולד הלבנה לשעה שנראה שראוי לקבוע ר"ח על פי הראיה שמשעה זו שהוא נראה על הארץ הוא פועל בעולם והוא אינו בא בהשויה לפיכך אין הפלגותיה שוות אבל יש כאן השויה לימי החדש אחר המולד כלומר אחר הראות הלבנה והשויה זו בדילוג יום אחד כגון ט"ו בחדש זה וי"ו בחדש זה וי"ז בחדש זה וכן הדין בט"ו בחדש זה וט"ו בחדש זה. וכן הימים קובעין וסת כגון ראתה שלשה פעמים בשבתות או בשלישי בשבת וכיוצא בזה, וכן אמר בשור המועד. וכן מוכח בפירוש בהלכה.

משמרת הבית על תורת הבית [להרשב"א] בית ז שער ג

אמר הכותב: כבוד חכמים ינחלו אבל קושיותיהם זו אינה קושיא, דודאי שיפורא גרים שכל מה שבית דין שלמטה עושה ב"ד שלמעלה מסכימין עמהן דכתיב אשר תקראו אותם אשר תקראו אתם במועד, וסומכין בקבוע חדשים ועבור שנים במקום כריתות כחמץ בפסח ושחיטת הפסח ועיניו יום הכפורים, גם בכיאת הקטנים שאמרו קטנה בת ג' שנים יום אחד בא עליה אחד מן העריות היא פטורה ואין מומתין על ידה פחות מכאן שניהם פטורין, וכן לענין הקטן בן תשע שנים יום אחד אחר כך או פחות מכאן אין אנו מונין להם לימים אלא לשנים שבנויין לחדשים מלאים וחסרים ולחדשים ולשנים מעוברות ופשוטות לפי תקוני ב"ד. ואף בחדושי הגוף כן, וכמו שדרשו ז"ל בלאל גומר עלי קטנה בת ג' שנים יום אחד שנבעלה אין בתוליה חוזרים נמנו בית דין ועברו את השנה בתוליה חוזרין הוי לאל גומר עלי:

פלתי על הלכות נדה (עם תפארת ישראל) על שולחן ערוך יורה דעה הלכות נדה סימן קפט סעיף א

[ז] בימי החודש. עיין ש"ך ס"ק י"ג דעיקר כפי רוב פוסקים דשיפורא גרים, ולא כהרא"ה (בדק הבית ב"ז ש"ג ט ע"א) דדעתו דמונין למולד הלבנה [לשעה] שנראה שראוי לקבוע חודש עפ"י הראייה:

ובאמת הוא דבר תמוה דטבע כל נשים בכל זמניהם יהיו כרוכים אחרי הבית דין כיצד [ומתי] יקראו שם לחודש, ואז ביום ההוא יזוכו דמיה מנידתה ומקורה. ולכן הרמב"ן שהיה שלם בטבעיות ולימודים, ובסוד ה' בא כנודע מגודל חכמתו, ומ"מ כפי מה שכתב הרא"ה (שם), דחה זה הסברה שיהיה שיפורא גרים בוסת אשה להקדים ולהאחיר. וכן הר"ן בחידושי (סד ע"א ד"ה ראתה) הביא [הרא"ה] ולא ענה עליו דבר:

כי כל מה שהאריך הרשב"א במשמרת הבית (ב"ז ש"ג ט ע"א), ועיקר ראייה שלו [הוא מהפסוק] (תהילים נו, ג) (מ)אקרא וכו' לאל גומר עלי, [ודרשו ע"ז בירושלמי (כתובות פ"א ה"ב, נדרים פ"ו ה"ח, ועוד) בת שלשה שנים ויום אחד שנבעלה נמלכו בית דין לעברו בתולין חוזרין ואם לאו אינן חוזרין]. הוא אמת, וזהו הכל באישי ישראל (י) אשר חלק ה' עמו, והם מושפעים מפאת ה' ולא כפי טבעי והלוכי כוכבים, ולכך כל עניניהם נדון כפי חוקי הבית דין וכאשר יאמרו [הבית דין] כן גזרה חכמתו עליונה להסכים ולהשפיע עליהן, אבל שיהיו בעלי חיים חומריים [מתנהגים עפ"י הסכמת בית דין מול הטבע ומהלך הכוכבים במסילתם זה מהנמנע, וא"כ כל פועל הטבע לשוא ח"ו:

וזהו בוסת [שהיא באשה ישראלית אפשר לומר כן, אמנם דין] החודש בדילוג לא נאמרה באשה לבד כי אם גם בשור הנגה גם כן, ט"ו בחודש זה [ויום ט"ז בחדש זה] וכו' (ב"ק לו ע"ב), ושם הקושיא גדולה וחזקה כי שם לא יתכן שהטבע יסכים לקביעות בית דין. ולכן הרמב"ן הקשה קושיא זו ולא היה נעלם מעין חכמתו כנ"ל:

ובאמת דברי הרא"ה ג"כ אינם מובנים, דכתב דיש למנות למולד הלבנה [לשעה] שנראה שראוי לקבוע ר"ח עפ"י הראייה, שמשעה זו שהיא נראית על הארץ היא פועל בעולם, וזהו דבריו, והר"ן בחידושי (גדה שם) הסכים עמו. ולא ידעתי, כי קשת הראייה בלבנה מתחלפת לפי אורך ורוחב המדינה בעולם, כאותו שאמרו (ראש השנה כ ע"ב) כ"ד שעות [מכסי סיהרא] לדידהו [בני א"י] שית [מעתיקא ותמני סרי מתדתא] ולבני בבל י"ח שעה [מחדתא ושית מעתיקא], וכן בכל מדינה ומדינה משתנה הראייה והזמן שנראה בארץ, וכל חשבון קביעות חדשים ומולדות שלנו הוא עפ"י ארץ ישראל כי משם תצא תורה וקביעות החדשים. וא"כ הנשים היושבים וגרים בארצות הרחוקות מא"י כיצד ימנו קביעות וסתן, אי למולדות א"י הרי אינו, כי אם נאמר שטבע זריחת הלבנה בחידושה גורם [ראיית הווסת], ואין זריחת לבנה בא"י גורם ליושבי בקוטבי צפוני ודרומי וכן להיפך:

ועוד דיש הבדל בין מולד אמיתי למולד אמצעי, ועיקר הראייה האמיתית הוא הכל לפי מולד האמיתי, שהוא הלבנה בגלגל שלה כנודע, וכל חשבון שלנו במולדות הוא אמצעי, ואם כן אף כל אשה בכל מדינה צריכה ללמוד חכמת מהלך (הכמי) [השמים] ומפת הארץ, לדעת איך ומה תקבע וסתה באיזה זמן, וזה מהנמנע למאוד:

ועוד א"כ אם הראייה באמצע הלילה תהיה וסתה מאמצע הלילה לאמצע הלילה, וא"כ וסתה משתנית משעות ורגעים, ואין כאן קביעות יום ולילה שלנו שהוא זריחת ושקיעת השמש, כי אם מעת ראית לבנה יהיה ביום ולילה, וכמה בטולים הרבה יש בדין זה:

אמנם נראה כי חודש אחד מלא וחודש אחד חסר [בשנה שהוא] כסדרן בשנת פשוטה, שתמיד חודש אחד חסר וחודש אחד מלא, ודאי דהרי זו חוששת ליום החודש ההוא כדינו, כי זהו בנוי על מהלך לבנה, כי מהלך לבנה בשני חדשים הוא ג"ט יום, וחלקו חז"ל אחד מלא ואחד חסר, וא"כ אשה זו יש לה לחוש לפי מהלך לבנה. ואם כן אינו כל כך בדקדוק, כי לפעמים יקדים המולד וראייה באיזה שעות או יאוחר ולפעמים אפשר בחצי יום, כולי האי לא אמרין לדקדק, דמי יהיה איצטגני לדקדק בדקות (ה)הילוך [הלבנה, ובפרט כי וסת[ות] דרבנן ולא סגי בלאו הכי:

שמות רבה (וילנא) פרשת בא פרשה טו

ד"א החדש הזה לכם, אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא רבון העולם אימתי אתה עושה את המועדות, שכן כתיב (דניאל ד) בגזירת עירין פתגמא, אמר להם אני ואתם מסכים על מה שישאר גומרין ומעברין את השנה שנא' (תהלי' ז) אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי, וכן הוא אומר (ויקרא כג) אלה מועדי ה' מקראי קודש וגו' אתם בין בזמן בין שלא בזמן אין לי מועדות אלא אלו, אמר להם הקדוש ברוך הוא לישראל לשעבר היה בידי שנא' (תהלים קד) עשה ירח למועדים אבל מכאן ואילך הרי מסורה בידכם ברשותכם אם אמרתם הן הן אם אמרתם לאו לאו מ"מ יהא החדש הזה לכם, ולא עוד אלא אם בקשתם לעבר את השנה הריני משלים עמכם לכך כתיב החדש הזה לכם.

חזון אי"ש אורח חיים סימן לט ס"ק טו'

ויש לשי' בעריפות הגמריין גמון כרם החינוכה טפח
חולין כי צ' וכן צדן נפולב דשיעור צי"ע כדאמר צ"ק נ'
צ' ואם צאנו לשער לפי דעתו של רואה ח"כ יתכן שצ"ד זה יכשיר
זה יעריף והלא יסוד העריפה שאינה חיה והם צלמת נתרסקו
אצריה, מה יועיל דעתו של רואה ששיער את הטפחים לפי דעתו
והכשירה, או אם לא נתרסקו אצריה למה נעריף אותה, וגרחה דשרש
הלכה נאמרה לפי דעתו של רואה והם צעינו שאין כאן י"ט הרי
היא כשרה מן הדין ואף דאינה ח"י דינה כשאר מסוכנת ולא הסרתה
תורה ואף דאמרו חולין נ"ד ח' גמירי דאי צדרי לה סמא ח"א
משמע דאי לית לה רפואה היתה נמנה בכלל העריפות היינו דמיני
העריפות אין להם רפואה ומה שאין לה רפואה בכלל העריפות
אצל הכרעת השיעור בעריפה הפרעית נתנה לחכם ומה שנראה לו
זה הוא שרש הלכה שנאמרה למ"מ ועל תנאי זה הוצרכנו, וכן אם
הכריע שיש כאן י"ט היא הסורה אף שלא נתרסקו אצריה, והאפשר
דחייב תלוי בהוראת החכם אם היתה בהוראה צחייה כדאמר צירוי
פ"ק דכתובות ה"ב אקרא וגו' צת ג' שנים ויום אחד ונמלכו צ"ד
ועיצרו את השנה צחוליה חוזרין.